

ANETA JUDZIŃSKA

ORCID: 0000-0001-6686-7131

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

e-mail: atena.j@amu.edu.pl

KOBIETY W PRZESTRZENI SŁUŻBY WOJSKOWEJ – KONTROWERSJE WOKÓŁ TESTU / EGZAMINU¹ SPRAWNOŚCI FIZYCZNEJ

Każda epoka pisze charakterystyczny dla siebie scenariusz ról męskich i kobiecych. Źródłem inspiracji stają się potrzeby polityczne, gospodarcze i społeczne. Obecność wojen/konfliktów zbrojnych, stan ludności czy poziom uprzemysłowienia i rozwoju technologii tworzą didaskalia dla rozgrywających „płciowy spektakl” aktorów i aktorek życia społecznego (Bogucka, 2005). Współczesna rzeczywistość, określana mianem drugiej nowoczesności (Beck, 2002), płynnej nowoczesności (Bauman, 2006) czy późnej nowoczesności (Giddens, 2010), za wiodący przyjęła hybrydyczny charakter ról częściej improwizowanych niż odgrywanych według ustalonego scenariusza. Zbudowana na podwalinach globalizacji (Flejtowski, 2011), kulturowego indywidualizmu (Jacyno, 2007) i neo-liberalnej polityki gospodarczej (Ładyka, 2012), centralne miejsce powierzyła jednostce, nadając jej miano kreatora własnego losu. W następstwie społecznych przemian doszło do redefinicji kulturowego pojęcia płci. Kreowane w mass mediach wizerunki mężczyzn i kobiet zyskały bardziej androgyniczną (Lipsitz-Bem, 2000) formę, co w praktyce zwiększyło repertuar zachowań zarówno mężczyzn, jak i kobiet. Odbiorcą i twórcą tych makrospołecznych trendów stała się młodzież. Dryfując w świecie permanentnej zmiany (Cybał-Michalska, 2014), skonfrontowała się ze zjawiskiem rozmywania granic – również w sensie przestrzennym i geograficznym (Peret-Drażewska, 2018). Wzrost mobilności oraz rozwój technologii informacyjnych czy komunikacyjnych otworzył dla młodzieży przestrzeń do partycypacji w kulturowej różnorodności. Zrekonstruował też system znaczeń

¹ Test sprawności fizycznej przeprowadzany jest wśród kandydatów i kandydatek na żołnierze zawodowych, z kolei egzaminowi sprawności fizycznej poddawani są żołnierze zawodowi.

nadawanych idei państwowości (Cybal-Michalska, 2006; Golka, 2001; Wnuk-Lipiński, 2004). Szerokie spectrum możliwości z jednej strony wywołało konieczność podejmowania wielu, nierzadko sprzecznych wyborów, z drugiej zwiększyło swobodę w kształtowaniu własnej biografii (Melosik, 2013a). Stało się to czytelne w przypadku dziewcząt, które zyskały szansę na realizację edukacyjnych i zawodowych aspiracji. Interesujące jest w tym kontekście, czy w tak definiującej się rzeczywistości młode kobiety wykazują zainteresowanie tematyką obronności². Czy zmaskulinizowana przestrzeń służby wojskowej jest dla nich atrakcyjną alternatywą oferty edukacyjnej na poziomie akademickim? Czy, a jeśli tak, to jaką rolę w procedurze rekrutacji na studia wojskowe odgrywa płęć?

Celem niniejszego artykułu jest analiza dynamiki dostępu dziewcząt do struktur militarnych w kontekście edukacji wyższej jako warunku *sine qua non* wojskowej kariery zawodowej. Główna oś narracji ogniskuje się wokół kryteriów egzaminu sprawności fizycznej kandydatek na uczelnie wojskowe (w tym przypadku – jednolite studia magisterskie). Podjęta zostanie też głębsza refleksja nad znaczeniem i rolą testów sprawności fizycznej adresowanych do kobiet na poszczególnych etapach służby wojskowej oraz związanych z tym kontrowersji.

KOBIETY W PRZESTRZENI UCZELNI WOJSKOWYCH

Wojsko jako miejsce pracy (służby zawodowej) i kariery kobiet jest stosunkowo nowym zjawiskiem, wpisującym się w ewolucję zmian mentalnych obszaru współczesnej kultury, społeczeństwa i polityki – również międzynarodowej. Za punkt przełomowy przyjmuje się proces przystąpienia Polski do struktur Sojuszu Północnoatlantyckiego. Zgodnie z dyrektywami NATO państwa członkowskie zobligowano do zagwarantowania kobietom dostępu do służby wojskowej w pełnym wymiarze (tak jak w przypadku mężczyzn). W 1999 roku doszło również do uregulowania sytuacji edukacyjnej kobiet. Dzięki temu zyskały one możliwość ubiegania się o indeks akademii i szkół wojskowych. Efekty wdrożonych zmian nastąpiły w 2001 i 2003 roku, wraz z pojawieniem się pierwszych absolwentek szkoły chorążych oraz wyższych szkół oficerskich i akademii wojskowych (Czuba, 2015). Zdobyte poprzez edukację kwalifikacje zawodowe zapoczątkowały wzrost militarnej partycypacji kobiet w różnorodnych obszarach wojskowej hierarchii i specjalności, zwiększając ich odsetek do 0,52% (Drapikowska, 2013).

² Można przywołać w tym kontekście „ofertę polityków” w postaci zapoczątkowanego w 2017 roku programu pilotażowego certyfikowanych wojskowych klas mundurowych. Jak dodaje Laskowski (2019): „W celu właściwego i kompleksowego wykorzystania potencjału obronnego młodzieży przez Siły Zbrojne RP Ministerstwo Obrony Narodowej postanowiło podnieść i ujednolicić poziom nauczania przedmiotów wojskowych w klasach mundurowych” (s. 117).

Kluczowym dokumentem regulującym sposób funkcjonowania żołnierzy i żołnerek stała się Ustawa z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych.

Nie ulega więc wątpliwości, że militarny wymiar emancypacji kobiet dokonał się poprzez edukację. Mówiąc językiem merytokratów, edukacja przyjęła postać kanału ruchliwości społecznej, umożliwiając jednostkom zarówno kompetentnym, jak i zdeteterminowanym osiągnięcie sukcesu zawodowego (Melosik, 2013b) (wojskowego) – z założenia przynajmniej – bez względu na płeć (Gromkowska-Melosik, 2008). Maturzystki planujące swoją przyszłość w strukturach militarnych zyskały możliwość podjęcia nauki w jednej z czterech uczelni: Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie, Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni, Akademii Wojsk Lądowych we Wrocławiu lub Lotniczej Akademii Wojskowej w Dęblinie (Zarządzenie Nr 2/MON, 2023), których ukończenie pozwala uzyskać tytuł magistra / magistra inżyniera oraz mianowanie na pierwszy stopień oficerski – podporucznika. Dodatkową alternatywę stanowi Kolegium Wojskowo-Lekarskie Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (Uniwersytet Medyczny w Łodzi, b.d.).

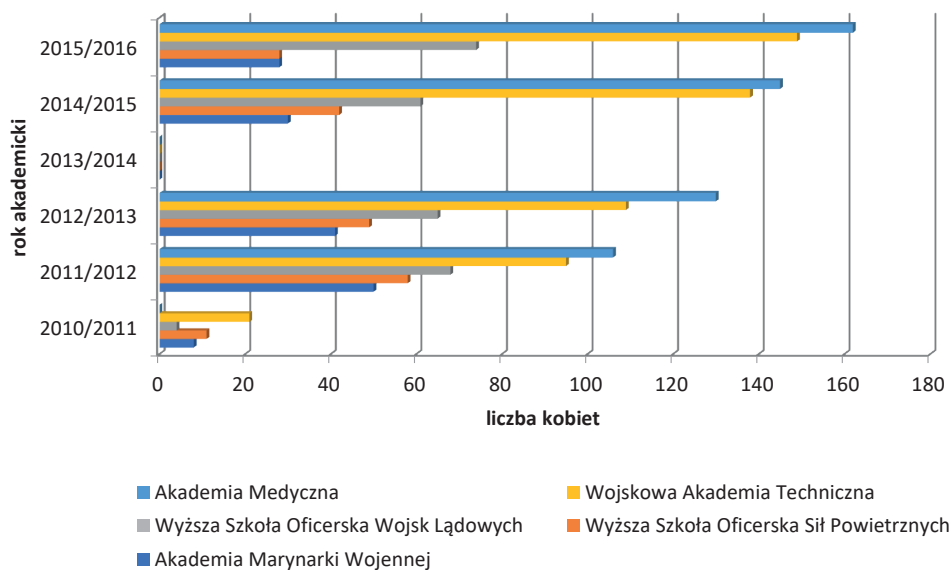
Analizując dane poświęcone partycypacji kobiet w przestrzeni uczelni wojskowych (wykres 1), widoczna jest tendencja wzrostowa, począwszy od roku akademickiego 2010/2011 do 2015/2016 (Wojsko Polskie, 2017) w przypadku dwóch uczelni: Wojskowej Akademii Technicznej oraz Akademii Medycznej. Z kolei w roku akademickim 2015/2016 czytelny staje się – w porównaniu z rokiem poprzednim – wzrost liczby studentek Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych (13 kobiet więcej) (obecnie Akademia Wojsk Lądowych we Wrocławiu) oraz spadek liczby studentek Akademii Marynarki Wojennej (o 2) i Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych (o 14) (obecnie Lotnicza Akademia Wojskowa w Dęblinie). Jednocześnie, biorąc pod uwagę dane z roku 2015/2016, można zaobserwować przewagę dziewcząt w sektorze medycznym (145), co powieliła tendencje sprzed 1999 roku (Drapikowska, 2013).

Utrzymujące się zjawisko grupowania kobiet w obszarze wojskowych kierunków medycznych można uznać za esencjalistyczno-emancypacyjny kompromis, który łagodzi „nieadekwatność” wizerunku kobiety żołnierza, wpisując go w społeczny (auto)stereotyp kobiety matki, opiekunki, „która daje życie”, czy w przypadku służb medycznych – przywraca do życia, „ale nie uczestniczy w jego odbieraniu” (Żarnowska i Szwarz, 2004, s. 451). Statystyczną kontrpropozycją egzemplifikującą odmienny, bo konstruktywistyczny paradygmat oglądu rzeczywistości, jest wzrost edukacyjnego udziału kobiet w obszarze technologicznym. Założenie ujęte w słowach Kopciewicz (2010), że to nie natura płci, lecz „dominujące dyskursy narzucają «określone reżymy prawdy»”, również w zakresie kompetencji nauk ścisłych (s. 49). Potwierdza to obecność 149 studentek Wojskowej Akademii Technicznej.

Z kolei, uwzględniając charakter podejmowanych przez nie specjalizacji, odczytujemy, iż przeważają podobnie jak mężczyźni, w korpusie wojsk lądowych³. Wynika to z faktu, iż ów korpus – co podkreśla podpułkownik Szulejko (2012) – z założenia jest największy spośród wszystkich czterech rodzajów Sił Zbrojnych RP.

Wykres 1

Partycypacja kobiet w szkołach i uczelniach wojskowych w latach 2010–2015⁴

Źródło: Judzińska, 2020, s. 124.

Pozostając w tematyce nauk ścisłych i technicznych, przyjrzyjmy się bardziej szczegółowym statystykom poświęconym obecności kobiet na poszczególnych kierunkach studiów wojskowych w Lotniczej Akademii Wojskowej w Dęblinie (tabela 1) oraz w Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni (tabela 2)⁵.

³ Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych – 74 kobiety, Akademia Marynarki Wojennej – 28 kobiet, Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych – 24 kobiety (*Wojskowa służba kobiet*, b.d.).

⁴ Zachowano oryginalną nomenklaturę obowiązującą w okresie, którego dotyczą statystyki. Zmiana nazwy uczelni we Wrocławiu nastąpiła 1 października 2017 roku zgodnie z § 1 Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 czerwca 2017 r. w sprawie zmiany nazwy Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki (na Akademię Wojsk Lądowych we Wrocławiu). Z kolei zmiana nazwy uczelni w Dęblinie nastąpiła 1 października 2018 roku zgodnie z § 1 Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 28 sierpnia 2018 r. w sprawie zmiany nazwy Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych w Dęblinie (na Lotniczą Akademię Wojskową w Dęblinie).

⁵ Pragnę podziękować Władzom Lotniczej Akademii Wojskowej w Dęblinie oraz Akademii Marynarki Wojennej w Gdańsku za życzliwe ustosunkowanie się do mojej prośby i przygotowanie

Tabela 1

Liczba studentek na poszczególnych kierunkach studiów wojskowych Lotniczej Akademii Wojskowej w Dęblinie w roku akademickim 2021/2022, 2022/2023, 2023/2024

ROK AKADEMICKI		2021/2022		2022/2023		2023/2024	
Nazwa kierunku kształcenia	Nazwa grupy osobowej	RAZEM		RAZEM		RAZEM	
		K	M	K	M	K	M
lotnictwo i kosmonautyka	grupa pilotów	6	87	8	102	9	119
		9	113	10	114	9	126
		9	141	12	161	17	180
	grupa bezałogowych statków powietrznych i wskazywania celów	11	70	7	75	15	82
	grupa inżynierjno-lotnicza	0	1	0	1	–	–
RAZEM		35	412	37	453	50	507
nawigacja	grupa nawigatorów	14	55	15	66	20	65
						23	55
		4	13	12	32	1	10
					4	11	
	grupa ruchu lotniczego	17	76	19	79	24	89
RAZEM		35	144	46	177	72	230
logistyka	grupa ogólnologistyczna	24	101	26	119	28	122
	grupa transportu i ruchu wojsk	–	–	–	–	13	20
RAZEM		24	101	26	119	41	142
ŁĄCZNIE		94	657	109	749	163	879

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Lotniczą Akademię Wojskową w Dęblinie.

Biorąc pod uwagę ogólną liczbę osób studiujących na przestrzeni trzech lat, na pierwszy plan wysuwa się znacząca asymetria płci. W roku akademickim 2021/2022 przewaga liczebna studentów nad studentkami Lotniczej Akademii Wojskowej (LAW) była 7-krotna, z kolei w Akademii Marynarki Wojennej (AMW) 5-krotna. Co ciekawe, dysproporcje te zmniejszają się z biegiem lat (w LAW z 7-krotnej na około 5-krotną, zaś w AMW z 5-krotnej na około 4,5-krotną).

niniejszych statystyk. W przypadku Akademii Wojsk Lądowych w Wrocławiu i Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie nie udało się pozyskać danych.

Tabela 2

Liczba studentek na poszczególnych kierunkach studiów wojskowych Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni w roku akademickim 2021/2022, 2022/2023, 2023/2024

ROK AKADEMICKI		2021/2022		2022/2023		2023/2024	
Wydział	Nazwa kierunku kształcenia	RAZEM		RAZEM		RAZEM	
		K	M	K	M	K	M
Nawigacji i Uzbrojenia Okrętowego	nawigacja	24	117	35	158	43	185
RAZEM		24	117	35	158	43	185
Mechaniczno-Elektryczny	informatyka	5	35	5	40	9	46
	mechatronika o specjalności: elektroautomatyka okrętowa	1	23	2	31	7	38
	mechatronika o specjalności prace podwodne	0	12	0	12	0	22
	mechanika i budowa maszyn	2	41	2	52	2	51
RAZEM		8	111	9	135	18	157
Dowodzenia i Operacji Morskich	systemy informacyjne w bezpieczeństwie	41	137	48	168	47	172
	logistyka	–	–	11	29	19	46
RAZEM		41	137	59	197	66	218
ŁĄCZNIE		73	365	103	490	127	560

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Akademię Marynarki Wojennej w Gdyni.

Można więc – zachowując powściągliwość we wnioskach – przypuszczać, że taka tendencja będzie się utrzymywać. Analizując powyższe tabele, warto zwrócić uwagę na specyfikę kierunków, których większość wpisuje się w dziedzinę nauk inżyniersko-technicznych. Z punktu widzenia rozważań genderowych kobiety funkcjonują tu w dwóch kulturach silnie utożsamiających się z męską rolą płciową. Pierwsza, jak określają ją Robinson i McIlwee (1991), to „kultura inżynierska”, czyli „społecznie zdefiniowany standard zachowania i interakcji między inżynierami” (s. 403). Asymetrię płci, na podwalinach której została zbudowana, autorzy określają mianem męskiej dominacji. „Kultura żołnierska” zaś to przestrzeń, w której – jak zauważa Nagel i in. (2021) – centralny punkt stanowi sylwetka idealnego żołnierza. Zdaniem autorów dookreśla ją pojęcie męskości i zbiór przekonań na temat męskich cech. Precyzyjnie ujmuje to Connell (2005),

określając ten typ męskości mianem hegemonicznej. Nie ulega więc wątpliwości, że konfrontujemy się tu z podwójnym złamaniem stereotypu przez studentki uczelni wojskowych. Nie zawsze jest to jednak możliwe, co potwierdzają statystyki na kierunku lotnictwo i kosmonautyka czy mechatronika o specjalności prace podwodne. Poszukując wyjaśnienia dla tak kształtującej się dynamiki dostępu, warto postawić pytanie o sposób, w jaki przebiega proces rekrutacji do struktur militarnych. Jak wygląda egzamin sprawnościowy? Na podstawie jakich norm jest przygotowywany? Czy na pozostałych etapach ścieżki kariery wojskowej egzaminy sprawności fizycznej przebiegają według zbliżonej logiki? Czy, a jeśli tak, to jaką rolę odgrywa w tym kontekście płęć? I wreszcie, czy potencjalnie zróżnicowany sposób egzaminowania mężczyzn i kobiet spotyka się z aprobatą samych zainteresowanych?

PRZEBIEG POSTĘPOWANIA REKRUTACYJNEGO

Przebieg postępowania rekrutacyjnego określa zarządzenie MON w sprawie ustalenia warunków i trybu rekrutacji na studia dla kandydatów na żołnierzy zawodowych w uczelniach wojskowych na każdy kolejny rok akademicki (Zarządzenie nr 2/MON, 2023). W pewnym uproszczeniu można powiedzieć, że rekrutacja na uczelnię wojskową w charakterze kandydata/kandydatki na żołnierza zawodowego ma dwuwymiarowy charakter. Z jednej strony wymaga złożenia wniosku o powołanie do dobrowolnej zasadniczej służby wojskowej pełnionej w trakcie kształcenia, a co za tym idzie – spełnienia określonych warunków, w tym poddania się badaniom psychologicznym i lekarskim. Z drugiej, obejmuje „tradycyjną” procedurę aplikowania na wybrany kierunek i specjalność (Zarządzenie nr 2/MON, 2023, § 3).

Podstawowe formalne kryteria, jakie powinna spełniać maturzystka ubiegająca się o powołanie do dobrowolnej zasadniczej służby wojskowej pełnionej w trakcie kształcenia, są identyczne jak w przypadku mężczyzn. Zgodnie z treścią artykułu 124 Ustawy z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych dotyczą sytuacji prawnej (obywatelstwo polskie, niekaralność, ukończone 18 lat), zdrowotnej (związanej z kondycją fizyczną i psychiczną weryfikowaną poprzez skierowanie do wojskowej komisji lekarskiej oraz wojskowej komisji psychologicznej), jak również edukacyjnej (wykształcenie wymagane do przyjęcia na uczelnię wojskową). Ponadto zgodnie z zarządzeniem MON każdego roku Minister Obrony Narodowej ustala obowiązujące limity miejsc, kierując się zapotrzebowaniem Sił Zbrojnych RP (Zarządzenie nr 2/MON, 2023, § 2).

Wgląd w przebieg postępowania rekrutacyjnego pozwala przyjąć, że w przypadku powyższych szkół zachodzi ono według względnie ujednoczonych kryte-

riów: analiza ocen na świadectwie dojrzałości; test znajomości języka angielskiego, jeżeli nie był przedmiotem egzaminu maturalnego; test sprawności fizycznej, rozmowa kwalifikacyjna mająca na celu przybliżenie sylwetki kandydata/kandydatki oraz badania psychologiczne i lekarskie (*Wybrane informacje dla kandydatów*, 2017; Zarządzenie nr 3/MON, 2024, § 3). Elementem różnicującym jest profil uczelni i kierunek, które determinują wybór przedmiotów zdawanych na egzaminie maturalnym. Do niedawna, bo do roku akademickiego 2020/2021, odmienny dla danego profilu był też rodzaj ćwiczeń wykonywanych podczas egzaminu sprawności fizycznej (Zarządzenie nr 8/MON, 2020). Przegląd zarządzeń MON wskazuje, że od roku akademickiego 2021/2022 zasady testowania kandydatów na żołnierzy zawodowych czterech uczelni wojskowych uległy względnie ujednoczeniu. Uczestnicy poddawani są w większości takim samym testom mierzącym siłę, szybkość i wytrzymałość – podstawowe zdolności motoryczne człowieka (Zarządzenie nr 2/MON, 2023, § 23 pkt 3). W ofercie edukacyjnej wybranych uczelni istnieje kilka kierunków, które – z uwagi na specyfikę służby na danym stanowisku – wymagają poddania się dodatkowym egzaminom sprawnościowym (czy związanych z posiadaniem określonych umiejętności) bez różnicowania na płeć. Dotyczy to m.in. wspomnianego już kierunku lotnictwo i kosmonautyka (tabela 1) czy mechatronika o specjalności prace podwodne (tabela 2). W pierwszym przypadku od kandydata/kandydatki wymaga się uzyskania pozytywnego wyniku szkolenia sprawdzającego predyspozycje do pełnienia służby na stanowisku pilotów. W drugim zaś zaliczenia testu wydolności fizycznej. Można więc przypuszczać, że jedną z przyczyn obniżonej dynamiki dostępu kobiet do powyższych kierunków będą ograniczenia fizyczne i/lub psychologiczne wybranych kandydatek (Zarządzenie nr 2/MON, 2023, załącznik nr 6, załącznik nr 8).

W nawiązaniu do ogólnych form testowania jedyną wyrazistą osią różnicującą przebieg egzaminu z WF-u (relatywnie stałą) jest płeć. Przyjrzyjmy się tym wymaganiom na przykładzie rekrutacji z 2023 roku. Każda z wcześniej wymienionych uczelni wymaga poddania się trzem testom sprawności, których szczegółły prezentuje tabela 3 (mężczyźni) i tabela 4 (kobiety). Punktacja, zgodnie z którą maksymalna nota wynosi 20, jest identyczna dla kobiet i mężczyzn. Można przypuszczać, że taki zabieg porządkuje kwestie techniczne. W pewnym sensie normalizuje też sytuację związaną z odmiennym zakresem kryteriów dla kandydatów i kandydatek. Konkurencje, choć zbliżone pod kątem sprawności, które mierzą, różnią się pod względem wykonania zadania lub/i obowiązujących norm. Tak zorganizowany system rekrutacji i edukacji, w którym za (płciowy) punkt różnicujący przyjmuje się oddzielne standardy sprawności fizycznej kadetów i kadeetek, amerykańska badaczka zjawiska asymilacji kobiet w strukturach militarnych Diamond (2011) określa mianem „równoważnego kształcenia” lub „rodzajowej normalizacji” (s. 142).

Tabela 3

Test sprawności fizycznej dla mężczyzn

Bieg na 1000 m [min]	Liczba pkt	Podciąganie na drążku [liczba]	Liczba pkt	Bieg wahadłowy 10 × 10 [s]	Liczba pkt	Razem z WF-u
3,45≤	4	11≥	8	30,0<	8	20
3,46–4,10	3	9–10	7	30,1–30,8	7	
4,11–4,35	2	7–8	6	30,9–3,4	6	
4,36–5,00	1	6	5	31,5–32,0	5	
5,01≥	0	5	4	32,1–32,6	4	
		4	3	32,7–33,2	3	
		3	2	33,3–33,8	2	
		2	1	33,9–34,5	1	
		0–1	0	34,6>	0	

Źródło: Zarządzenie Nr 2/MON, 2023, zał. nr 7.

Tabela 4

Test sprawności fizycznej dla kobiet

Bieg na 800 m [min]	Liczba pkt	Zwis na ugiętych ramionach [s]	Liczba pkt	Bieg zygzakiem – „koperta” [s]	Liczba pkt	Razem z WF-u
3,45≤	4	30≥	8	25,8<	8	20
3,46–4,10	3	26–29	7	25,9–26,4	7	
4,11–4,35	2	23–25	6	26,5–27,0	6	
4,36–5,00	1	20–22	5	27,1–27,5	5	
5,01≥	0	16–19	4	27,6–28,0	4	
		11–15	3	28,1–28,5	3	
		6–10	2	28,6–29,2	2	
		4–5	1	29,3–30,0	1	
		0–3	0	30,1>	0	

Źródło: Zarządzenie Nr 2/MON, 2023, zał. nr 7.

Pierwszą konkurencją jest test siły zróżnicowany pod względem specyfiki zadania w zależności od płci. Punkt wyjścia stanowi ćwiczenie na drążku, które u kobiet mierzy się czasem, u mężczyzn zaś liczbą wykonanych czynności. „Zwis na ugiętych ramionach” skierowany do kandydatek pozwala uzyskać maksymalną liczbę punktów (8) w sytuacji, gdy utrzyma ona wskazaną pozycję przez co najmniej 30 sekund. Zgodnie z wytycznymi wskazanymi w zarządzeniu MON „zadanie polega na jak najdłuższym utrzymaniu się w zwisie na drążku o ugiętych ramionach w stawach łokciowych” (Zarządzenie nr 3/MON, 2024, załącznik nr 7). Kobieta zobligowana jest chwycić drążek nachwytem na szerokość barków

tak, aby broda znalazła się powyżej drążka, a stopy były oderwane od podłoża. Test kończy się z chwilą, gdy broda znajdzie się poniżej drążka. Z kolei w przypadku mężczyzn test siły polega na „podciąganiu na drążku” i wieńczy go maksymalna nota (8 punktów) wówczas, gdy liczba pełnych podciągnięć wyniesie co najmniej 11. W praktyce oznacza to wykonanie zwisu „nachwytem o ramionach wyprostowanych w stawach łokciowych” (Zarządzenie nr 3/MON, 2024, załącznik nr 7), a następnie podciągnięciu się tak, „aby broda znalazła się powyżej drążka” (Zarządzenie nr 3/MON, 2024, załącznik nr 7). Później następuje powrót do pozycji wyjściowej i powtórzenie ćwiczenia. Druga konkurencja, test szybkości, opiera się na wykonaniu ćwiczenia związanego z biegiem. Specyfika owego biegu jest jednak zróżnicowana ze względu na płeć. W przypadku kobiet jest to „bieg zygzakiem – «koperta»”, który polega na biegu po specjalnie wyznaczonej trasie w kształcie prostokąta ABCD o bokach 3×5 m. Na specjalnie zaznaczonych punktach ustawia się cztery chorągiewki wraz z kierunkiem biegu. „Na komendę START (sygnał dźwiękowy) kandydatka rozpoczyna bieg zgodnie z oznaczonym kierunkiem, omijając chorągiewki od strony zewnętrznej. Trasę przebiega trzykrotnie” (Zarządzenie nr 3/MON, 2024, załącznik nr 7). Maksymalną liczbę punktów (8) może zdobyć, osiągając czas niższy niż 25,8 s. Z kolei w przypadku mężczyzn jest to bieg wahadłowy 10×10 . Polega on na biegu w kierunku przeciwległej chorągiewki, obiegnięciu jej, powrocie do chorągiewki na linii startu, obiegnięciu jej. Test polega na pięciokrotnym pokonaniu tej trasy. Maksymalną liczbę punktów (8) kandydat otrzyma, gdy czas wykonania zadania wyniesie mniej niż 30,0 s. Trzecią konkurencją jest test wytrzymałości. Polega on na biegu: w przypadku kobiet na 800 m (najwyższa nota – 4 pkt, w czasie co najwyżej 3:45), w przypadku mężczyzn na 1000 m (najwyższa nota – 4 pkt, w czasie co najwyżej 3:45). W tym przypadku zachowano identyczne normy, lecz zmieniono dystans.

Nasuwa się w tym miejscu pytanie o treść różnic w sposobie testowania kobiet i mężczyzn. By zarysować szerszy kontekst tego fenomenu, należałoby odnieść się do specyfiki samych testów oraz argumentacji, jaka przyświeca ich konstrukcji. Można wnioskować, że ze względu na rodzaj ćwiczeń i funkcji motorycznych, które mierzą, nawiązują do popularnych w Polsce czy poza jej granicami testów takich jak m.in. Międzynarodowy Test Sprawności Fizycznej (MTSF), Europejski Test Sprawności Fizycznej EUROFIT (głównie dla dzieci i młodzieży), Test Sprawności Ogólnej INKF czy test Coopera. Większość z nich w swojej budowie zawiera zróżnicowane ze względu na płeć ćwiczenia lub/i normy. Taka procedura wynika z założenia o istnieniu odmiennych uwarunkowań biologicznych mężczyzn i kobiet, których źródeł i specyfiki należy poszukiwać w badaniach nad dimorfizmem płciowym. Pojęcie to stanowi punkt wyjścia w debacie poświęconej sprawności fizycznej kobiet w służbach mundurowych. W kontekście prowadzo-

nych rozważań dymorfizm płciowy wyjaśnia różnice w cechach m.in. morfologicznych (np. w masie, wymiarach, proporcjach) (Tataczuk i Choptiany, 2019) czy motorycznych (np. siły, szybkości, wytrzymałości czy zwinności) (Drozdowski, 1998) przedstawicieli danej płci (Batra, 2023). Odzwierciedlają to analizy autorstwa Chodały i Stupnickiego (2021). W refleksji badaczy najbardziej pożądanym typem sylwetki kobiecej jest leptosomatyczny i atletyczny. Jak wskazują, „taki typ budowy predysponuje do uzyskania dobrych wyników w testach sprawnościowych i jest oczekiwany w służbie wojskowej” (s. 10).

Powracając do konstrukcji testów, które pod wieloma względami są zbieżne z obowiązującymi w strukturach militarnych, można zaobserwować, że istotną zmienną, która często współwystępuje z kryterium płci, jest wiek osoby wykonującej test (np. dzieci, młodzież czy dorośli w określonym przedziale wiekowym). W pewnym uproszczeniu można przyjąć, że owe współlistniejące kryteria realizują się w dwóch możliwych wymiarach.

Pierwszy manifestuje się w odmiennym charakterze ćwiczenia ze względu na płeć i wiek osoby badanej. Obrazuje to zadanie mierzące siłę w teście MTSF. Otóż dla chłopców do 11 roku życia i dziewcząt bez granicy wiekowej proponuje się test polegający na wytrzymaniu w zwisie na drążku (na czas). Jednocześnie, gdy osobą testowaną jest chłopiec, który ukończył 12 lat, jego siłę testuje się poprzez podciąganie na drążku (liczba podciągnięć), dwunastolatce zaś – zgodnie z przyjętymi kryteriami – nadal zaleca się zwis na drążku. Drugi zdecydowanie popularniejszy wymiar uwzględniania płci (i wieku) polega na przyjęciu odmiennych norm dla kobiet i mężczyzn przy zachowaniu identycznych ćwiczeń. Analiza przebiegu egzaminu sprawnościowego na czterech uczelniach wojskowych pozwala przypuszczać, że oba wymiary przeplatają się ze sobą. Zbliżone wnioski w zakresie specyfiki ćwiczeń, choć z większym akcentem na drugi wymiar opisanych wyżej norm, nasuwają się po weryfikacji kryteriów rekrutacji do klas mundurowych, rocznego sprawdzianu sprawności fizycznej żołnierzy zawodowych i częściowo egzaminu sprawnościowego w innych formacjach mundurowych, np. służby kandydackiej straży pożarnej czy służby więziennej (z tym jednak zastrzeżeniem, że zamiast odmiennych norm może pojawić się odmienna punktacja końcowa dla kobiet i mężczyzn)⁶.

⁶ Dla przykładu egzamin sprawności fizycznej do służby kandydackiej Akademii Pożarniczej jest jednakowy dla kobiet i mężczyzn z uwagi na jednakowość wykonywanych działań ratowniczo-gaśniczych przez strażaków niezależnie od płci. Bieg po „kopercie”, podciąganie na drążku, test wydolnościowy – *beep test*. Zróżnicowanie występuje przy uzyskanej punktacji. W przypadku kobiet jest to min. 46 punktów, zaś w przypadku mężczyzn 50 punktów (Akademia Pożarnicza, 2024). Podobnie jest w przypadku Akademii Wymiaru Sprawiedliwości. Kandydaci i kandydatki do służby więziennej realizują identyczne konkurencje. Odmienna jest natomiast punktacja (Akademia Wymiaru Sprawiedliwości, 2023). Z kolei w przypadku rekrutacji do służby zawodowej w policji jest

Z uwagi na tematykę podjętą w niniejszym artykule rozważania zogniskuję na wątku militarnym. Przyjrzyjmy się zatem testom sprawności fizycznej pojawiającym się na różnych szczeblach kariery wojskowej. Jak wygląda to w przypadku dziewcząt pragnących – na poziomie szkoły średniej – podjąć kształcenie w Oddziałach Przygotowania Wojskowego (dawnych klasach mundurowych), w których we wrześniu 2021 roku naukę rozpoczęło 7100 uczniów i uczennic (*Oddziały Przygotowania Wojskowego 2022/2023*, b.d.)? Analiza wybranych szkół biorących udział w programie MON⁷ wskazuje, że test sprawności fizycznej jest zróżnicowany ze względu na płeć, częściej pod względem przyjętych norm niż różnic w samych ćwiczeniach. Np. w liceum w Lubinie pojawiają się cztery konkurencje, przy czym trzy różnią się przyjętymi normami, zaś czwarta dodatkowo różni się treścią ćwiczenia (zwis na drążku dla dziewcząt i podciąganie na drążku dla chłopców) (*Test sprawności fizycznej*, 2022). Ponadto testy sprawnościowe nie są jednolite dla wszystkich szkół. Różnią się pod względem liczby i specyfiki ćwiczeń, choć mierzą te same funkcje motoryczne (*Test sprawności do oddziału...*, b.d.; *Test sprawności fizycznej...*, 2023; *Organizacja i przebieg...*, b.d.).

Czy z uwzględnieniem dymorfizmu płciowego odbywa się (co)roczny sprawdzian sprawności fizycznej żołnierzy i żołnerek służby zawodowej? Odpowiedź jest złożona. Podobnie jak podczas rekrutacji na wybrane kierunki studiów wojskowych również i w tym przypadku – w określonych okolicznościach – dymorfizm płciowy nie będzie brany pod uwagę. Wynika to z projektu rozporządzenia MON w sprawie przeprowadzenia sprawdzianu sprawności fizycznej żołnierzy zawodowych z dnia 15 stycznia 2024 roku (Projekt..., 2024).

Zgodnie treścią opracowywanego dokumentu (§ 8 pkt 1) dla żołnierzy pełniących służbę w zespołach bojowych, zespołach szturmowych jednostek wojsk specjalnych i w Oddziale Specjalnym Żandarmerii Wojskowej w Warszawie test sprawności jest identyczny dla kobiet i mężczyzn (tj. z zachowaniem identycznych norm). Z drugiej jednak strony w pozostałych przypadkach zgodnie z treścią § 1 pkt 2 zakres ćwiczeń będzie zróżnicowany ze względu na płeć. Owo zróżnicowanie polega na przyjęciu odmiennych norm dla mężczyzn i kobiet przy zachowaniu identycznych ćwiczeń – do wyboru cztery spośród określonych rozporządzeniem (§ 6 ust. 1 pkt 5) – i punktacji (zróżnicowaniu może podlegać minimalna liczba punktów za wykonanie danego zadania) (załącznik nr 3, załącznik nr 4). Dla przykładu dla grupy wiekowej IV (31–35 lat), kategorii 2–4 (§ 6 ust. 1 pkt 2,

sprawności fizycznej i normy czasowe są jednakowe dla kobiet i mężczyzn. Jest to tor przeszkód składający się z ośmiu ćwiczeń. Specyfika owych ćwiczeń różni się od tych, które pojawiają się w wojsku (Wysocka, 2023).

⁷ Por. np. Zespół Szkół nr 2 im. J. Wyżkowskiego w Lubinie, VI Liceum Ogólnokształcące im. Zesłańców Sybiru w Toruniu, Prywatne Liceum Ogólnokształcące dla Młodzieży nr 1 w Sochaczewie, Zespół Szkół im. Marii Curie Skłodowskiej w Kętrzynie.

3, 4), podczas egzaminu do wyboru (zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn) jest bieg wahadłowy 10×10 m albo bieg zygzakiem, tzw. koperta (§ 7 ust. 1).

Można więc przypuszczać, że jeśli na egzaminie pojawi się kobieta, ma ona – przynajmniej w teorii – możliwość wyboru konkurencji, którą przechodziła już podczas rekrutacji, a którą wówczas uznano za „test dla kobiet” (test bieg zygzakiem – „koperta”). Zmianie uległy natomiast normy i sposób punktacji, adekwatnie do wieku osoby pełniącej służbę zawodową. Przykładowo, dla żołnierki w wieku 31–35 lat maksymalna liczba punktów, jaką może uzyskać w tej konkurencji, wynosi 19 – za pokonanie jej w czasie 26 s, zaś minimalna 8,8 pkt – za wykonanie testu w czasie 29,4 s. Natomiast mężczyźni maksymalną liczbę punktów, tj. 19, otrzymają za pokonanie konkurencji w 23,4 s, zaś minimalną liczbę punktów 10 – za wykonanie testu w 26,4 s (załącznik nr 4). Konfrontujemy się tu zatem z pewną znaczeniową nieściśłością. To samo ćwiczenie, które podczas rekrutacji na uczelnię wojskową skierowane jest dla kobiet (test bieg zygzakiem – „koperta”), staje się ćwiczeniem ogólnodostępnym podczas sprawdzianu sprawności fizycznej żołnierzy zawodowych. I odwrotnie. Ćwiczenie, które podczas rekrutacji przeznaczone jest wyłącznie dla mężczyzn (w domyśle jest „męskie”, np. bieg wahadłowy 10×10 m), w przestrzeni służby zawodowej może stać się zarówno ćwiczeniem dla kobiet, jak i dla mężczyzn (oczywiście z zachowaniem odmiennych norm). Tak przynajmniej wynika z projektu rozporządzenia MON w sprawie przeprowadzania sprawdzianu sprawności fizycznej żołnierzy zawodowych z dnia 15 stycznia 2024 r. (§ 7 ust. 1).

W związku z powyższym nasuwa się następujący wniosek: granica związana z różnorodnością ćwiczeń przeznaczonych dla do kobiet i mężczyzn rozmywa się na rzecz optyki związanej ze zmiennością norm. Wydaje się jednak, że nadal poruszamy się w obszarze logiki opartej na założeniach dymorfizmu płciowego. Dla zwolenników i zwolenniczek różnicowania standardów fizycznych w wojsku nie jest to oczywiste. Wyrażają oni niepokój wobec zmiany standardów sprawności fizycznej, które – na etapie prac legislacyjnych – mogą być sukcesywnie zaostżrane i – poprzez usankcjonowanie prawne – przyjęte za adekwatne dla danej płci. Tego rodzaju obawy pojawiają się wśród samych zainteresowanych, tj. w środowisku osób mundurowych. Jako przykład można przywołać artykuł z 2017 roku opublikowany na stronie <https://www.portal-mundurowy.pl>, który powstał w odpowiedzi na zaproponowane wówczas zmiany w sprawdzianie sprawności fizycznej żołnierzy zawodowych. Z tekstu o wymownym tytule: *Pelzająca dyskryminacja, czyli o żołnierskich normach sprawności fizycznej* (Mykonos, 2017), wynika, że główne zastrzeżenie dotyczy norm zaproponowanych dla kobiet. Jak czytamy: „normy zaproponowane dla kobiet są ostrzejsze niż w przypadku ubiegania się o Wojskową Odznakę Sprawności Fizycznej, będącej wyznacznikiem ponadprzeciętnej sprawności fizycznej. Natomiast w przypadku mężczyzn normy

te się zbliżają do siebie lub są takie same”. Wśród argumentów opowiadających się za ich złagodzeniem pojawiło się odniesienie do istniejących wówczas (nieco łagodniejszych) norm uregulowanych rozporządzeniem, a uznanych za zgodne z konstytucją czy orzecznictwem sądowym.

ZAMIAST PODSUMOWANIA *KONTROWERSJE WOKÓŁ SPRAWDZIANU SPRAWNOŚCI FIZYCZNEJ KOBIET*

Powyższy dylemat wpisuje się w toczoną na przestrzeni ostatnich lat debatę na temat standardów sprawdzianu sprawności fizycznej w służbie wojskowej i roli, jaką odgrywa w tym kontekście płeć. Jej przebieg wyznaczają ramy dwóch skrajnych stanowisk. Pierwsze opowiada się za różnicowaniem standardów, drugie jest temu przeciwne. Koronnym argumentem używanym zarówno przez przeciwników, jak i zwolenników uwzględniania płci jest pojęcie (nie)równości, któremu – w zależności od przyjętej optyki – nadaje się odmienne znaczenia. Kończąc niniejszy tekst – zamiast podsumowania – dokonam syntetycznej charakterystyki dwóch konkurujących ze sobą stanowisk.

Pierwsze, nazwijmy je akceptującym, oddaje treść artykułu *Pelzająca dyskryminacja, czyli o żołnierskich normach sprawności fizycznej* (Mykonos, 2017). Zwolennicy tego ujęcia za punkt wyjścia w obszarze równych szans i możliwości (w zakresie służby wojskowej) przyjmują zróżnicowane pod względem płci kryteria sprawności fizycznej. Jednocześnie za sprzeczne z możliwościami biologicznymi kobiet uznają oczekiwanie realizowania określonych zadań na takim samym poziomie jak mężczyźni. Zasadniczym argumentem w tak prowadzonej debacie są odniesienia do morfologicznych i fizjologicznych aspektów płci (Batra, 2023). Równość w różnorodności stanowi kluczowe hasło regulujące dostęp do kariery i stanowisk mężczyzn oraz kobiet. Egzemplifikacją – na gruncie obowiązującego prawa – może być treść wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z 19 czerwca 2013 roku w odpowiedzi na skargę kasacyjną złożoną przez kandydata aplikującego na studia wojskowe. Wśród sformułowanych przez niego zarzutów pojawiło się oskarżenie, że „zasady i kryteria naboru są niekonstytucyjne w części dotyczącej testu sprawności fizycznej w zakresie jakim różnicuje kandydatów ze względu na płeć” (Wyrok..., 2013). Uznając zarzuty skargi kasacyjnej za nieuprawnione, w orzeczeniu wskazano, że różnicowanie wymogów dotyczących sprawności fizycznej:

wynika z powszechnie znanych różnic zdolności motorycznych kobiet i mężczyzn, który to fakt jest faktem obiektywnym, a nie subiektywnym przekonaniem organu administracji czy Sądu. To właśnie takie zróżnicowanie daje dopiero kobietom równe prawa ubiegania się o przyjęcie do zawodów wykonywanych dotychczas przez mężczyzn [...], to właśnie takie zróżnicowanie jest oznaką konstytucyjnego równouprawnienia, a nie jego naruszeniem (Wyrok..., 2013).

Zwolennicy takiego punktu widzenia usiłują – na drodze empirii – ustalić rolę, jaką dymorfizm płciowy pełni w przestrzeni służby wojskowej. Zróżnicowane pod względem metodyki czy wielkości próby badania mają za nadrzędny cel stworzenie optymalnych warunków realizowania zadań wynikających z zajmowanego stanowiska. Dla przykładu, Demuth i in. (2009) podjęli próbę określenia różnic dymorficznych, jakie występują w wykształceniu cech somatycznych i zdolności motorycznych między studentami i studentkami Akademii Wojsk Lądowych we Wrocławiu. Badania ujawniły, że studentki zachowały odrębność płciową, pomimo iż część z nich charakteryzowała się męskimi proporcjami ciała. Ponadto okazało się, że poziom poszczególnych zdolności motorycznych był wyraźnie zróżnicowany. Mężczyźni osiągnęli wyraźnie wyższe wskaźniki m.in. w zakresie siły mięśniowej i szybkości. Zbliżone do kobiet wartości (lecz i tak wyższe) odnotowano w testach mierzących koordynację i wydolność. Badacze sformułowali następującą konkluzję:

Różnice w budowie i funkcjach organizmu warunkują różnice w poziomie sprawności fizycznej, o których decydują podstawowe zdolności motoryczne: siła, szybkość, wytrzymałość, koordynacja ruchowa. Wydaje się zatem wysoce nieprawdopodobne, aby nawet przy najbardziej intensywnym treningu kobiety mogły zbliżyć się do męskich możliwości. [...] Dlatego też pojawia się pytanie: dlaczego w wojsku obowiązuje jednakowa formuła organizacyjna obejmująca w tym samym stopniu kobiety, co i mężczyzn? Zrodzone wątpliwości są wyrazem troski o przyszłość zawodową kobiet żołnierzy, o taką organizację procesu szkoleniowego (edukację), który byłby zgodny z naturalnymi możliwościami psychofizycznymi kobiet, a jednocześnie umożliwiałby ich rozwój zawodowy (Demuth i in., 2009, s. 49–50).

Z kolei Ziemia i Marcinów (2013) postanowili dokonać oceny sezonowej zmienności sprawności fizycznej żołnierzy i żołnerek pełniących służbę w jednej z polskich jednostek wojsk lądowych. Okazało się, że zdolności motoryczne zmieniały się zarówno u kobiet, jak i u mężczyzn w zależności od pór roku (jesień i wiosna). Były też zróżnicowane ze względu na płeć.

Drugie stanowisko, które określeń jako krytyczne, wyraża dezaprobatę dla odmiennych sposobów weryfikowania sprawności fizycznej mężczyzn i kobiet. Takie rozwiązanie zwolennicy niniejszego ujęcia uważają za niezgodne z ideą równouprawnienia. Wiąże się to z przesunięciem punktu ciężkości ze stratyfikacyjnej funkcji płci w stronę specyfiki stanowiska służbowego i związanych z nim wymagań. Jednym z argumentów – wysuwanych głównie przez mężczyzn – jest zarzut faworyzowania żołnerek wsparty przeświadczeniem o niespójnym/sprzecznym charakterze dążeń emancypacyjnych kobiet. Taka postawa rzutuje na jakość relacji interpersonalnych. Ujawniły to m.in. analizy autorstwa Palczewskiej i Drapikowskiej (2014). Z badań przeprowadzonych wśród 127 żołnierzy w randze kapitana, majora i podpułkownika wynika, że zróżnicowanie standardów oceny sprawności fizycznej ze względu na płeć stanowiło dla części z nich jedną z głów-

nych determinant negatywnych postaw wobec służby wojskowej kobiet. Respondenci formułowali następujące wnioski:

Inne normy z WF (przeciwnik nie będzie rozróżniał czy K czy M) [R64]; Nie jestem przeciwnikiem, ale niestety kobiety są traktowane inaczej (lepiej) niż mężczyźni (niższe normy z wf, preferowane przy wyznaczeniu na stanowiska) [R113]; Ponieważ nie ma równouprawnienia (różne normy) [R59]; Chcą równouprawnienie i awansów z niższymi normami sprawnościowymi [R105] (Palczewska i Drapikowska, 2014, s. 107).

Również badania własne (Judzińska, 2020) potwierdziły, że część rozmówczyń doświadczyła w trakcie studiów wojskowych podobnych reakcji ze strony kolegów. O tym, że zróżnicowanie norm sprawnościowych ze względu na płeć jest jednym z głównych ognisk zapalnych w środowisku żołnierskim, wspominała też Kuśmirek (2017). Okazuje się, że krytyczne stanowisko wobec odmiennego dla kobiet egzaminu sprawności fizycznej zajmują też wybrani badacze. Można w tym kontekście przytoczyć narrację Tomczaka i Bembnowicza, którzy piszą:

Ogólne zasady dotyczące służby wojskowej nie różnicują żołnierzy ze względu na płeć [...] Warto również podkreślić, że obecnie służba wojskowa odbywa się w drodze dobrowolności i świadomego wyboru [...] Doszukiwanie się różnic płciowych, które miałyby niejako zniwelować różnicę w mniejszej sprawności fizycznej wydaje się uzasadnieniem nie na miejscu. Każda z płci ma pewne predyspozycje sprawnościowe, manualne, psychiczne, ale to nie może być powodem, by nie spełniać minimalnych wymogów określonych dla danego stanowiska służbowego [...] Podsumowując, należy stwierdzić, że skoro kobiety mogą zajmować takie same stanowiska służbowe jak mężczyźni, podlegają takim samym zadaniom służbowym i oczekiwania w zakresie ich wykonania są identyczne jak w stosunku do mężczyzn, to powinny zdawać identyczne testy sprawności fizycznej (Tomczak i Bembnowicz, 2013, s. 142, 149).

Wskazani autorzy przeprowadzili badania na temat stopnia akceptacji zróżnicowanych testów sprawności fizycznej dla żołnierzy i żołnerek. Ujawniły one, że przeszło 75% kandydatów na żołnierzy zawodowych płci męskiej, tj. studentów Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych (obecnie Akademii Wojsk Lądowych we Wrocławiu) opowiedziało się za ujednoczeniem testów sprawności fizycznej bez względu na płeć. Przeciwnie takiemu rozwiązaniu były kobiety. Ankieta skierowana do żołnierzy zawodowych (wyłącznie mężczyzn w liczbie 536) wykazała, że za taką opcją opowiedziało się około 42% badanych. Z kolei 48% identyfikowało się z odpowiedzią dotyczącą wykonywania takich samych ćwiczeń przez mężczyzn i kobiety, ale z zachowaniem odmiennych norm. Zbliżonych wniosków dostarczyły badania Tomczaka i Meńkarskiego (2008) przeprowadzone w grupie studentów (33 mężczyzn) i studentek (72 kobiet) wspomnianej już uczelni. Okazało się, że ponad dwie trzecie kobiet preferowało opcję związaną ze zróżnicowaniem testu zarówno pod względem treści, jak i norm. Przeciwni takiemu rozwiązaniu byli mężczyźni. Przeszło połowa z nich uważała, że testy powinny być identyczne bez względu

na płeć. Pozostali studenci za optymalne rozwiązanie przyjęli zróżnicowanie norm sprawnościowych. Z rozważań Wolskiej-Liśkiewicz (2015) wynika, że zwolenniczkami krytycznego stanowiska bywają też kobiety. Badaczka przywołuje w tym kontekście wypowiedź komandor Bożeny Szubińskiej – byłej pełnomocniczki MON ds. wojskowej służby kobiet. Wypływa z niej następująca logika: to nie płeć, lecz kompetencje, „przydatność i realne możliwości” (s. 52) związane z pełnieniem zadań na danym stanowisku stanowią rozwiązanie tego dylematu. W takim rozumieniu, jak zauważa Wolska-Liśkiewicz (2015), „same żołnierki przyznają, że należałoby wyeliminować tę pozytywną dyskryminację⁸” (s. 52). Do analogicznych wniosków dochodzi Czerwińska (2021). Twierdzi ona, że jeśli „celem jest stały wzrost udziału kobiet posiadających odpowiednie kwalifikacje, spełniających właściwe kryteria i zdolnych do pełnienia służby, zarówno fizycznie, jak i psychicznie, to nie wydaje się to konieczne” (s. 533).

Polaryzacja perspektyw w refleksji poświęconej sposobom weryfikowania sprawności fizycznej kobiet (i mężczyzn) pozwala wnioskować, że ciało i przypisane mu możliwości w określonych sytuacjach nadal stanowią centralny punkt odniesienia w definiowaniu pozycji zawodowej kobiet i mężczyzn. Owa polaryzacja w szerszym ujęciu wpisuje się w nadrzędną debatę dotyczącą roli żołnierek w strukturach militarnych, w tym dostępu do określonych stanowisk. Przedstawione w niniejszym tekście konteksty, dylematy i kontrowersje wokół tężyzny fizycznej kobiet na różnych szczeblach kariery wojskowej wskazują na potrzebę merytorycznej dyskusji wspartej gruntowną wiedzą empiryczną o interdyscyplinarnym charakterze (np. z zakresu pedagogiki, socjologii czy kultury fizycznej). Wymagają też regularnej rekonstrukcji doświadczeń żołnierek. Nie ulega bowiem wątpliwości, że obszar badań poświęcony obecności kobiet w przestrzeni militarnej, zarówno w obszarze studiów wojskowych, jak i służby zawodowej jest wysoce niedoreprezentowany i wymaga pogłębionych badań.

BIBLIOGRAFIA

- Akademia Pożarnicza. (2024). *Zostań strażakiem – studia dla strażaków w służbie kandydackiej*. <https://apoz.edu.pl/kandydat/ksztalcenie-mundurowe/zostan-strazakiem-studia-dla-strazakow-w-sluzbie-kandydackiej/>
- Akademia Wymiaru Sprawiedliwości. (2023). *Rekrutacja – Studia I stopnia stacjonarne*. <https://aws.edu.pl/rekrutacja/rekrutacja-penitencjarystyka-stacjonarne/>

⁸ Dyskryminacja pozytywna ma na celu usunięcie występujących nierówności poprzez rekompensowanie osobom posiadającym określoną cechę trudności nią spowodowanych w dostępie do zatrudnienia (Tlatlik, 2022, s. 42).

- Batra, A. (2023, 21 lutego). *Dymorfizm płciowy w sporcie – siła mięśniowa* [wpis na blogu]. <https://amibatra.pl/kobiety-w-sporcie/>
- Bauman, Z. (2006). *Płynna nowoczesność* (tłum. T. Kunz). Wydawnictwo Literackie.
- Beck, U. (2002). *Spoleczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności* (tłum. S. Cieśla). Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Bogucka, M. (2005). *Gorsza pleć. Kobieta w dziejach Europy od antyku po wiek XXI*. Wydawnictwo Trio.
- Chodała, A., Stupnicki, R. (2021). Analiza komponentów sprawności fizycznej kandydatek do akademii wojskowej. *Aktywność Fizyczna i Zdrowie*, 16, 7–12.
- Connell, R.W. (2005). *Masculinities*. University of California Press.
- Cybal-Miachalska, A. (2006). *Tożsamość młodzieży w perspektywie globalnego świata. Studium socjopedagogiczne*. Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Cybal-Michalska, A. (2014). Szkoła jako kreator proaktywności podmiotu w świecie wielości możliwości. *Studia Pedagogiczne*, 67, 119–128.
- Czerwińska, M. (2012). Pozytywna dyskryminacja w wojsku – zbędny przywilej czy niezbędna potrzeba? *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, (5(63)), 525–534. <https://doi.org/10.15804/ppk.2021.05.41>
- Czuba, B. (2015). *Kobiety w wojsku. Przystosowanie zawodowe, relacje społeczne, emocje. Studium socjologiczne*. Wojskowa Akademia Techniczna.
- Demuth, A., Janowski, J., Czerniak, U., Krzykała, M., Sokołowski, M., Strzelczyk, R., Ziółkowska-Łajp, E. (2009). Dymorfizm płciowy cech morfologicznych i motorycznych kobiet studiujących w wyższej szkole oficerskiej. *Journal of Kinesiology and Exercise Sciences*, 19(45), 43–50.
- Diamond, D. (2011). Military colleges and academies. W: B.J. Bank (red.), *Gender and higher education* (s. 141–148). Johns Hopkins University Press.
- Drapikowska, B. (2013). Militarna partycypacja kobiet w siłach zbrojnych RP. *Zeszyty Naukowe AON*, (2(91)), 166–194.
- Drozdowski, Z. (1998). *Antropometria w wychowaniu fizycznym*. AWF w Poznaniu.
- Flejterski, S. (2011). Progłobiłsi, antygłobiłsi i altergłobiłsi. Spojrzenie z punktu widzenia zarządzania finansami. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, (38(640)), 243–253.
- Giddens, A. (2010). *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późniejszej nowoczesności* (tłum. A. Szulżycka). Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Golka, M. (2001). Problemy i dylematy edukacji dla wielokulturowości. W: J. Nikitorowicz, M. Sobeci, D. Misiejuk (red.), *Kultury tradycyjne a kultura globalna. Konteksty edukacji międzykulturowej* (t. 1, 137–149). Wydawnictwo Trans Humana.
- Gromkowska-Melosik, A. (2008). Indywidualizm, liberalna edukacja i paradoksy emancypacji kobiet. W: A. Gromkowska-Melosik, T. Gmerek (red.), *Problemy nierówności społecznej w teorii i praktyce edukacyjnej* (s. 75–86). Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Jacyno, M. (2007). *Kultura indywidualizmu*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Judzińska, A. (2020). *Wojskowa kariera zawodowa w doświadczeniach kobiet. Studium socjopedagogiczne*. Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Kopciwicz, L. (2010). Matematyka w ideologiach, ideologie w matematyce – badanie szkolnego funkcjonowania matematyki jako pola wytwarzania kultury. *Forum Oświatowe*, (1(42)), 39–51.
- Kuśmirek, K. (2017). Służba kobiet w siłach zbrojnych. *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych*, (1(2)), 108–124. <https://doi.org/10.15290/cnisk.2017.01.02.06>
- Laskowski, M. (2019). Edukacja wojskowa w ocenie uczniów klas mundurowych szkół średnich a ich zróżnicowanie demograficzno-społeczne. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio J – Paedagogia-Psychologia*, 32(3), 115–133. <http://dx.doi.org/10.17951/j.2019.32.3.115-133>

- Lipsitz-Bem, S. (2000). *Męskość, kobiecość. O różnicach wynikających z płci* (tłum. S. Pikiel). Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Ładyka, S. (2012). Liberalizm czy neoliberalizm w polityce gospodarczej państwa. *Wyzwania gospodarki globalnej. Prace i Materiały Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego*, (31/2), 11–23.
- Melosik, Z. (2013a). *Kultura popularna i tożsamość młodzieży. W niewoli władzy i wolności*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Melosik, Z. (2013b). Edukacja uniwersytecka i procesy stratyfikacji społecznej. *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja*, 3(1), 21–46. <https://doi.org/10.14746/kse.2013.3.1.02>
- Nagel, R.U., Spears, K., Maenza, J. (2021). Gendered military culture and policies for change. *Georgetown Institute for Women, Peace and Security*, 1–8.
- Oddziały Przygotowania Wojskowego 2022/2023*. (b.d.). Centralne Wojskowe Centrum Rekrutacji. Pobrane 12 lutego 2024 z: <https://www.wojsko-polskie.pl/zostanzolnierzem/articles/aktualnosci/oddzialy-przygotowania-wojskowego-20222023/>
- Organizacja i przebieg testu sprawności fizycznej*. (b.d.). Zespół Szkół im. Marii Curie Skłodowskiej w Kętrzynie. Pobrane 10 lutego 2024 z: <https://zs.ketrzyn.pl/regulamin-testu-sprawnosciowego-opw-2/>
- Palczewska, M., Drapikowska, B. (2014). Służba wojskowa kobiet wyzwaniem dla Sił Zbrojnych RP. *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej*, (3(11)), 98–112.
- Mykonos. (2017, 24 stycznia). *Pelzająca dyskryminacja, czyli o żołnierskich normach sprawności fizycznej*. Portal-mundurowy.pl. <https://archiwum.portal-mundurowy.pl/index.php/reklama/item/4129-24-i-pelzajaca-dyskryminacja-czyli-o-zolnierskich-normach-sprawnosci-fizycznej>
- Peret-Drażewska, P. (2018). Istota dylematu tożsamościowego zaufanie vs ryzyko we współczesnej rzeczywistości społeczno-kulturowej. *Studia Edukacyjne*, (49), 335–352. <https://doi.org/10.14746/se.2018.49.20>
- Projekt rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 15 stycznia 2024 r. w sprawie przeprowadzenia sprawdzianu sprawności fizycznej żołnierzy zawodowych. (2024) (Polska). <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12380800>
- Robinson, J.G., McIlwee, J.S. (1991). Men, women, and the culture of engineering. *The Sociological Quarterly*, 32(3), 403–421. <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.1991.tb00166.x>
- Szulejko, T. (2012, 17 grudnia). Wojska Łądowe: ludzie są najważniejsi. *Polska Zbrojna*. <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/5781?t=Wojska-Ladowe-ludzie-sa-najwazniejsi>
- Tataczuk, J., Choptiany, M. (2019). Dymorfizm płciowy w zakresie wybranych cech morfologicznych. *Aktywność Ruchowa Ludzi w Różnym Wieku*, (2(42)), 21–31.
- Test sprawności do oddziału przygotowania wojskowego*. (b.d.). VI Liceum Ogólnokształcące w Toruniu. Pobrane 12 lutego 2024 z: <http://www.vilo.torun.pl/548/test-kwalifikacyjny-do-oddzialu-przygotowania-woskowego>
- Test sprawności fizycznej dla kandydatów do Oddziału Przygotowania Wojskowego na rok szkolny 2022/23. Zespół Szkół nr 2 im. J. Wyżykowskiego w Lubinie*. (2022). <https://zs2lubin.pl/wp-content/uploads/2022/05/Zalacznik-nr-1.pdf>
- Test sprawności fizycznej dla kandydatów Oddziału Przygotowania Wojskowego (OPW) w roku szkolnym 2023/2024*. (2023, 10 sierpnia). <https://liceumnr1sochaczew.pl/index.php/2023/08/10/test-sprawnosci-fizycznej-dla-kandydatow-oddzialu-przygotowania-wojskowego-opw-w-roku-szkolnym-2023-2024/>
- Tlatlik, J. (2022). *Zakaz dyskryminacji na etapie nawiązywania stosunku pracy*. Wolters Kluwer.

- Tomczak, A., Bembnowicz, M. (2013). Poglądy żołnierzy na zróżnicowane ze względu na płeć testy sprawności fizycznej stosowane w Siłach Zbrojnych RP. W: M. Sokołowski (red.), *Morfofunkcjonalne aspekty służb mundurowych* (s. 141–150). Polskie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej.
- Tomczak, A., Meńkarski, M. (2008). Testy sprawności fizycznej żołnierzy zawodowych – poglądy żołnierzy obojga płci. W: R.M. Kalina, P. Łapiński (red.), *Kobieta jako funkcjonariusz porządku publicznego* (s. 129–133). Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej.
- Uniwersytet Medyczny w Łodzi. (b.d.). *Kształcenie studentów podchorążych – przyszłych lekarzy wojskowych dla potrzeb Ministerstwa Obrony Narodowej*. Pobrane 12 lutego 2024 z: <https://wojlek.umed.lodz.pl/o-kolegium/o-wydziale/>
- Ustawa z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych.
- Wnuk-Lipiński, E. (2004). *Świat międzyepoki. Globalizacja. Demokracja. Państwo narodowe*. Wydawnictwo Znak, ISP PAN.
- Wojsko Polskie. (2017). *Statystyki*. <http://archiwum.wojsko-polskie.pl/pl/sily-zbrojne-rp/wojskowa-sluzba-kobiet/statystyki/31669,statystyki.html>
- Wojskowa służba kobiet*. (b.d.). Pobrane 10 kwietnia 2016 z: <http://www.wojsko-polskie.pl/pl/sily-zbrojne-rp/wojskowa-sluzba-kobiet/statystyki/31669,statystyki.html>
- Wolska-Liśkiewicz, E. (2015). Dlaczego w polskiej armii nie ma kobiet-generałów? *Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka*, (2), 47–59.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 19 czerwca 2013 roku. (2013). I OSK 526/13.
- Wysocka, J. (2023). *Rekrutacja do służby w Policji*. Komenda Wojewódzka Policji w Bydgoszczy. <http://bip.bydgoszcz.kwp.policja.gov.pl/KWB/rekrutacja-do-sluzby-w/40823,Informacje-dla-kandydatow-do-sluzby-w-Policji-ktorzy-rozpoczeli-procedure-postep.html>
- Zarządzenie Nr 2/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 16 lutego 2023 r. w sprawie ustalenia warunków i trybu rekrutacji na studia dla kandydatów na żołnierzy zawodowych do uczelni wojskowych w roku akademickim 2023/2024 Dz.Urz. MON 2023 poz. 9 (2023) (Polska).
- Zarządzenie Nr 3/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 6 lutego 2024 r. w sprawie ustalenia warunków i trybu rekrutacji na studia do uczelni wojskowych dla kandydatów do zawodowej służby wojskowej w roku akademickim 2024/2025 Dz.Urz. MON 2024 poz. 10 (2024) (Polska).
- Zarządzenie Nr 8/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 marca 2020 r. w sprawie ustalenia warunków i trybu rekrutacji na studia dla kandydatów na żołnierzy zawodowych do uczelni wojskowych w roku akademickim 2020/2021 Dz.Urz. MON 2020 poz. 57 (2020) (Polska).
- Ziemia, K., Marcinów, R. (2013). Sezonowa zmienność sprawności motorycznej kobiet i mężczyzn w żołnierskiej służbie zawodowej. W: J. Iskra, R. Tataruch, C. Kuśnierz (red.), *Wykorzystanie badań naukowych w wychowaniu fizycznym i sporcie* (cz. 4, s. 257–271). Oficyna Wydawnicza Politechniki Opolskiej.
- Żarnowska, A., Szwarc, A. (2004). *Kobieta i małżeństwo. Soleczno-kulturowe aspekty seksualności: wiek XIX i XX* (t. 8). Wydawnictwo DiG.

Author: Aneta Judzińska

Title: Women in the space of military service: Controversies surrounding the physical fitness test/exam

Keywords: students; women in the military; military academy; physical fitness test

Discipline: Pedagogy

Language: Polish

Document type: Article

Summary

The article considers the growing number of girls in the military college space. The narrative's central focus is on analysing the physical fitness exam criteria for female candidates at military universities. It also delves deeper into the meaning and role of physical fitness tests for women at various stages of military service, and related controversies.